

FEMINISTEERIUM

09.09.2024

Korralduse muutmise seaduse väljatöötamiskavatsuse tagasiside

Lähtepunkt

Kõne all olevas VTK-s kirjeldatakse mitmeid turvalisust puudutavaid probleemkohti ja neid tagavate institutsioonide toimimispõhimõtteid, mis jäävad väljapoole meie organisatsiooni kompetentsi. Seetõttu on Feministeerium oma kommentaaride käsitlusala kitsendanud organisatsiooni huvikaitse eesmärkide ja tegevuste järgi, milles omame ekspertsust: ühiskonnas võrdsete õiguste ja võimaluste edendamine, kuhu kuulub ka soolise ning seksuaalse vägivalda vastu võitlemine, ning kodanikuvabaduste, sh meelevabaduse eest seismine. Lähtume tagasisidestamisel eeskätt kitsalt VTK-s esitatud probleemide püstitustest ja põhjendustest.

Feministeerium on aktiivne sotsiaalmeedias, võtab regulaarselt osa meelevabadustest ja hoiab end kursis vähemuste- ja naistevastase vägivalda murekohtadega allikate kaudu, mis on avalikult kättesaadavad või pärinevad otsesuhtlusest huvirühmadega.

Kokkuvõttev hinnang on esitatud dokumendi lõpus.

VTK-s toodud probleemid ja lahendused

1. Viibimiskeeld. Toetame reservatsioonidega

Tervitame, et LSV spetsiifikat ning GREVIO soovitusi on arvesse võetud ning on pakutud lahendusi ohvrite tohusamaks aitamiseks. Toetame ettepanekut lasta viibimiskeeldu kehtestamise lävendit alla selliselt, et selle määramise piisavaks tingimuseks jääb oht ohvri tervisele. Samuti toetame ettepanekut pikendada viibimiskeeldu pikkust LSV juhtumite puhul. Peame õigeks tähelepanekut, et sündmuskohal olev ametnik võiks olla kõige parema arusaamaga sellest, kui pikka viibimiskeeldu kehtestada, ega usu, et pikendusõigusega kõrgem ametnik tingimata olukorda süveneda jõuab. Kuna me ei ole kursis PPA töötamise tavadega, ei võta me seisukohta küsimuses, kas viibimiskeeldu peaks saama pikendada ilma kõrgema astme ametniku loata, küll aga toetame mõtet, et esialgne viibimiskeeld võiks olla piisavalt pikk, et ohver jõuaks abi saada. Lisaks regulatiivsele muutusele on meie silmis äärmiselt oluline luua tasakaalustava meetmena võimalused viibimiskeeluga isiku majutamiseks mujal kui arestimajas ning tõhustada LSV koolitusi. Regulatiivne meede täidab eesmärgi ainult siis, kui ametnik oskab olukorda õigesti hinnata, ning viibimiskeeld ei ole suurem riive, kui võiks olla. Probleemkohana näeme, et VTK-s on keskendunud LSV spetsiifikale ja mainitud põgusalt ka Päästeameti vajadusi, kuid meile tundub, et viibimiskeeldu pikendamist võimaldataks antud muutusega ka selliste rikkumiste puhul, mis ei ole seotud LSV-ga. Sellisel juhul ei saa märkimata

jätta, et lahendus väljub probleemi kirjelduse käsitlusalast. Põhjendamatu põhioiguste riivet aitaks ära hoida LSV-põhine eriregulatsioon, kui selle kehtestamine on võimalik.

2. Asja sundkasutusse võtmine ja vajadusel sundvõõrandamine

Probleem väljub meie käsitlusalast. Märgime vaid, et teemavõõrale inimesele ei tule VTK probleemikirjelduses selgelt välja, millist elulist probleemi sundvõõrandamise hõlbustamine lahendab. Samuti ei ole selge, kuidas VTK-s mainitud eelneva regulatsiooni ebaselgust lahendab korrakaitseorgani tegutsemisvõimaluste pelk laiendamine: inimese jaoks on ju rohkem põhioigust kitsendav olukord, kui korrakaitseorgan saab vahetult tema omandi ära võtta, nagu on praegu lahendusena välja käidud, mitte see, et ta on kohustatud asja üle andma.

3. Kontrolltehing

Probleem väljub meie käsitlusalast.

4. Joobe seisundi tuvastamine

Probleem väljub meie käsitlusalast.

5. Isikuandmete töötlemine pilti ja heli salvestava jälgimisseadmestiku kasutamisega

Probleem väljub meie käsitlusalast. Puudus ka käsitlus andmete salvestamise põhimõtetest.

6. Isikuandmete töötlemine mehitamata õhusõidukitele paigaldatud jälgimisseadmestiku kasutamisega

Probleem väljub meie käsitlusalast. Märgime vaid, et MÕS-i teavitused peaksid olema kindlasti veel mõnel muul kujul, kui ainult veebis teavitamine (viitame siin pikalt juurdunud praktikale teavitada kodanikke KOV-ide kodulehtede kaudu, kust tavakodanikul on neid teateid keeruline leida.

7. Muude kui dokumentaalsete tõendite nõudmine riikliku järelevalve menetluses

Probleem väljub meie käsitlusalast.

8. Vähemohtlike teenistusrelvade ja erivahendite kasutamine

8.1. Taser. Ei moodusta veel seisukohta ohulävendi langetamise küsimuses

Tunnustame üldist soovi liikuda tulirelvade kasutamise vähendamise suunas. Teadvustame ka, et PPA-sse tuleb tööle, sh patrulli, üha rohkem naisi, kelle jaoks ründaja distantsilt kiiresti kahjutuks tegemine lähikontaktis konflikti minemise asemel vähendab teenistuse käigus saadud tervisekahjustuste riski märkimisväärselt.

Taserite [ohutuse küsimus](#) on keeruline, sest katseid tehakse lisaks loomadele (füsioloogiline erinevus inimesest) ka vabatahtlike inimeste peal, kes on kained, terved, madala pulsiga ja puhkeolekus, kuid "põllul" saab taseriga pihta inimene, kes on erutatud seisundis ja ohtlikus keskkonnas (köva maapind). VTK-s on kirjutatud, et surm ei saabu otseselt elektrišoki mõjul või kui saabubki, siis kaudselt. Meenutame, et transitiivsus on ka siin kehtiv: kui taser põhjustab kukkumise ja kukkumine põhjustab surma, siis on taser põhjustanud surma. Seetõttu tuleb standardi langetamine uuesti ühiskondlikult läbi debateerida, sest aktsepteeritava riski küsimus

on oma sisult alati väärtusküsimus. Usaldusväärst ei tekita väide, et Eestis pole keegi taseri tagajärjel surnud. [Kehras](#) kaotas mees pärast taserišoki saamist teadvuse ja suri haiglas. Ekspertiisi tulemusi me avalikest allikatest ei leidnud.

Kui eelnõuga otsustatakse taseri kasutamise ohulävendit alandada, siis selle tasakaalustamiseks võiks uue ohulävendi piires jätta alles taseri kasutamine viimase võimalusena. Teisisõnu tuleks säilitada meetmete astmelisus, mis võiks vähendada ootamatuid surmasid taseri kasutamise tõttu. Nagu VTK-s kirjas, säilitab astmelisus ka edaspidi selgema raami taseri kasutuse vaidlustamiseks ja vähendab seeläbi väärkasutuse riski.

8.2. Kummikuulid. Ei toeta meeleavaldustel kasutamisel ohulävendi langetamist

Kummikuulidega kaugelt tulistades on meeleavaldustel, kus inimesed liiguvad kaootiliselt ja kiiresti, risk, et kuul tabab neid silma, suhu, kõrri, kuklasse, kubemesse või muudesse õrnadesse piirkondadesse, mille tabamine võib nende tervist [raskelt kahjustada või neid tappa](#). “Allumatuse” mõiste pole KorSi kommenteeritud väljaandes eraldi defineeritud. Kas “allumatuse” alla läheb ka ametniku juhiste suuline vaidlustamine meeleavalduse ajal? Kuni ei ilmne detailsemaid põhjendusi, millistes olukordades on olnud kummikuulide kasutamise vältimatu vajadus olukorras, kus neid kasutada ei saanud, siis VTK-s väljatoodu põhjal me ei toeta kummikuulide kasutamise lävendi langetamist.

8.3. Veekahur. Ei toeta meeleavaldustel kasutamise lävendi langetamist

VTK-s argumenteeritakse veekahuri ohulävendi langetamise poolt sisuliselt õigusrahu ettekäändel. Õigusrahu ei ole aga selline huvi, mille kaitsel võiks ohvriks tuua inimeste põhiõigusi, nagu näiteks õigus avalikel koosolekutel osaleda ning liikumisvabadus. Õiguskorra enda eesmärk on kaitsta põhiõigusi: kui ei oodata ära reaalse õigusrikkumise aset leidmist, vaid riivatakse põhiõigusi juba enne sündmuse toimumist ennetavalt, näiteks veekahurist laskmisega, siis sellega kindlustatakse põhiõiguste riive olukorras, kus “ennetata” põhiõiguste riive ei pruukinudki muidu realiseeruda. Näitena võib tuua olukorra, kui ametnikud hindavad inimesi profileerides, et tõenäoliselt hakatakse aknaid sisse lööma ja otsustavad veekahuri lahti keerata. Selle näite puhul me ei tea, kas akende sisselöömine oleks aset leidnud, küll aga on veekahurist inimeste pihta lastud. VTK-s väljatoodu põhjal ei toeta me veekahuri kasutuse lävendi langetamist.

Kokkuvõttes ei toeta me meeleavalduste kontekstis tulirelvast vähemohtlike teenistusrelvade kasutamise lävendite langetamist, sest meile ei nähtu, et VTK-s kirjeldatud olukordades ei saaks juba kehtiva õiguse raames sekkuda. VTK põhjendus, et kui veekahuri ja tulirelva kasutamise lävend on sama, siis me kasutame juba tulirelva, mis on ohtlikum, peaks ise olema probleemne väide, mitte argument ohulävendi langetamiseks. Kui tegelikult on tahe reageerida piirirahutustele, siis saab veekahuri kasutust ka selliselt kitsendada ja eraldi põhjendada, ühtlasi kontrollides, et see ei oleks rahvusvaheliste kokkulepetega vastuolus.

9. Edasilükkamatute meetmete kohaldamise kohustus. Toetame

Toetame ettepanekut, et korrakaitseorganitel, kellel on vahetu sunni ja ka teenistusrelvade kasutamise õigus (nt Keskkonnaamet ning Maksu- ja Tolliamet), peab olema kohustus sekkuda, kui esineb vahetu oht isiku elule või kehalisele puutumatussele.

10. Korrakaitseesse kaasamine. Toetame

Tervitame ettepanekut, et planeeritakse muuta õiglasemaks hüvitiste ja piirangute süsteemi, mis kaitseb vastu tahtmist korrakaitssesse kaasatud inimese huve. Kuigi probleem pigem väljub meie käsitusala, märgime vaid lühidalt, et kaasatu huvide kaitseks võiks kaaluda ka piirangut, et kui inivid kaasatakse korrakaitssesse vastu tema tahtmist, siis selle eesmärk ei peaks olema inimese kaasamine ajani, kuni oht saab täielikult lahendatud, vaid kuni leitakse vastav spetsialist, kelle ülesanne on ohtu tõrjuda.

11. Avalike ürituste regulatsioon. Toetame

Toetame lisaks regulatiivsele lahendusele ka osapoolte koolitamist. Avalike ürituste korraldamine KOV-is ilma eelnevate tutvusteta võib kogemusteta korraldajale olla väga närvesööv protsess, mis eeldab mitmete institutsioonidega risti-rästi suhtlemist. Reeglite ühtlustamine üle kogu Eesti parandaks korraldajate olukorda ja väldiks seda, et korraldajad teadmatusel seadust rikuvad.

12. Alaealiste õigus koosolekuid korraldada. Toetame

Tervitame ettepanekut lubada alaealistel avalikke koosolekuid korraldada. Muuhulgas oleks see ka pisike samm leevendamaks demokraatia kriisi, mis on süvenemas demograafilise ebavõrdsuse tõttu. Vanu inimesi on rohkem kui noori, ent ometi otsused, mille täna vastu võtame, mõjutavad noori kauem ja rohkem kui vanemaid inimesi.

13. Isiku koosolekult eemaldamine. Toetame reservatsioonidega

Tervitame ettepanekut eemaldada ebakõla meelevalduse korraldaja ning PPA õiguste ja kohustuste vahel, küll aga võiks PPA reageerimise lävendi allalaskmisel rakendada põhiõiguste kaitseks nõuet, et ohtlikuks hinnatud inimese eemaldamisega peab meelevalduse korraldaja nõustuma. Teisalt jääb praegu meie jaoks lahtiseks, kas taoline lävendi madalamale toomine soodustab rahumeelsete vastuprotestide laialisaatmist ettekäändel, et vastuprotestijad asetavad end vahetusse ohtu.

14. Koosolekute keelamine. Ei toeta ennetava keelamise lävendi langetamist

Meie hinnangul on koosolekute keelamise lävendi allatoomine ebaproportsionaalne põhiõiguste riive, mis võib avada tee mistahes polariseerival teemal kavandatava meelevalduse ennetavaks keelamiseks väga nigelate võimaluseta seda vaidlustada.

VTK-s kirjutatakse, et ametnik saaks keelata ka sellise avaliku koosoleku korraldamise, mille puhul on eelinfo põhjal "alust arvata", et tegemist on KorS § 62 mõttes keelatud koosolekuga. Fraasi "on alust arvata" selgitab KorS kommenteeritud väljaanne ohukahtluse kaudu lahti, kus ohukahtlus on olukord, kus ilmnenud asjaoludele antava objektiivse hinnangu põhjal ei saa tõenäosust, et korrariikumine aset leiab, pidada piisavaks, kuid mille puhul on alust arvata, et korrariikumine ei ole välistatud. Seega soovitakse anda PPA-le õigus keelata avaliku koosoleku toimumine olukorras, kus ei ole välistatud, et koosolek vastab KorS § 62 tunnustele. § 62 järgi on muuhulgas keelatud koosolek, mis õhutab vihkamist, vägivalda või diskrimineerimist rahvuse, rassi, nahavärvi, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, seksuaalse sättumuse, poliitiliste veendumuste või varalise või sotsiaalse seisundi alusel. See tähendab, et keelamise aluseks saaks olla olukord, kus on alust arvata, et vihkamise õhutamine ei ole välistatud. See teeks tee vabaks mistahes ebamugava teemaga koosoleku ennetavaks keelamiseks, sest ei saa välistada, et seal toimuv võib õhutada vihkamist.

Märgime lisaks, et “kaalutakse KorS § 62 täiendamist selliselt, et keelatud on avalikud koosolekud, mille pidamise eesmärk on ilmselgelt ajendatud mõne agressorriigi tähtpäevadest, või koosolekud, mille läbiviimisel on kavas eksponeerida avalikult agressiooniakti, genotsiidi, inimsusevastase kuriteo või sõjakuriteo toimepanemisega seotud sümboleid.” Kas Taaveti täht oleks üks neist sümboolitest, kui ICJ peaks tegema otsuse, et Iisrael viib Gazas läbi genotsiidi? Omakorda on veel küsimus selles, et kui ka ametnikul on siiras uskumus, et korrarikumist § 62 mõttes ei saa välistada, ei saa meelevalduse korraldaja seda otsust kohtus vaidlustada, sest kohtus peab kaebaja tõestama, et ametnikul seda kahtlust ei tekkinud. Ka objektiivne kõrvaltvaataja ei saa ühegi toimumata protesti üle spekuloides välistada, et sinna ei saabuks keegi mõne keelatud sõnumiga. Viimaks soovime tutvuda EIK-i koosolekuvabadust puudutavaga, kus on selgelt kirjas, et pelk kahtlus ei saa olla koosolekuvabaduse piiramise aluseks ([Vt. ka EIK lk 13, punkt 45](#)). Leiame niisiis, et VTK-s pakutud uue lävendiga oleks koosolekuvabadus ohus.

15. Riigivastutuse erisused korraikaitstes. Toetame

Tervitame ettepanekut kavandada täiendavaid kahjuhüvitamisvõimalusi ning luua selleks eriregulatsioon, mis laiendab riigivastutuse standardeid.

16. Korrarikkuja tekitatud kahju hüvitamise regulatsioon. Vajab täpsustamist

VTK-s seisab, et “korraikaitseorgan peab kulude hüvitamist nõudma vaid juhul, kui isik tegutses pahatahtlikult”, kuid pahatahtlikkuse tuvastamise protseduur jääb avamata. Et lahenduse üks eesmärkidest on halduskoormuse vähendamine ja ressursside juurdesaamine, paistab tekstist, et pahatahtlikkust hindaks ametnik enda äranägemise järgi. Võrdluseks toome näite, et meile teadaolevalt on tahtluse tuvastamine kohtumenetluse üks keerulisemaid kohti. Niisiis sellise, tavaliselt kõrget tõendamisstandardit ette nägeva õigusliku hinnangu andmise kohustuse ühele ametnikule delegeerimine ei tundu õiglase ei selle ametniku ega kohustatud isiku suhtes. Teisena jääb VTK-st silma, et alkoholijoobe tuvastamine bioloogilise vedeliku võtmise puhul toimuks justkui selleks, et binaarselt tuvastada, kas joove esineb või ei esine. Ometi on selle tegevuse eesmärk ju alkomeetrist täpsemini tuvastada joobeaste, mille järgi määratakse sanktsioon. Inimene, kes on joobes ja nõuab bioloogilise vedeliku testimist, ei toimi *a priori* pahatahtlikult, vaid võib ka siiralt soovida, et sanktsioon tuleneks objektiivsest näidust. Seejuures teame, et seda nõudes saab inimene võita aega, et tema joobeaste väheneks, kuid siin ongi küsimus selles, et kui inimene on tugevas joobes, ei vähene alkoholi hulk tema veres proovi võtmise ajaks nullini. Võimalus “pääseda” on ainult piiripealsetel joobeastmetel. Kas nende piiripealsete juhtumite tõttu tuleks sisse seada pahatahtlikkuse tuvastamise ja trahvimise süsteem, vajab meie jaoks pikemat läbiarutamist, sest praegu on VTK-s sellekohast infot liiga vähe.

17. Küberruum kui avalik koht. Ei toeta

Tunnustame soovi küberruumis inimesi rohkem kaitsta. Naiste ja vähemuste suunas kohtab küberruumis ebaproportsionaalselt palju näiteks ähvardusi, isikuandmete avalikustamist ja vaenuõhutamist.

Küll aga ei ole avaliku ja küberruumi samastamine kohane. Üks põhjus on see, et sotsiaalmeedia (kus leiab aset suur osa kirjeldatud probleemidest) kasutamine eeldab erateenuse pakkujaga lepingu sõlmimist. Seetõttu on neid teenuseid kasutavate isikute ring erinevalt avalikust füüsiliselt ruumist määratletav. Samuti on nenditud, et avalik ja privaatne küberruum on veel sisustamata nähtused. VTK-s on muuhulgas mainitud eraldi ka küberruumis alkoholi joomist kui nähtust, mida peaks piirama. Kerkib rida kentsakaid küsimusi. Kas enda arvutamängu

voogedastuse ajal kodus õlle joomine muutuks trahvitavaks, kui see kaamerasse jääb? Kas grupp “Eestlaste kolmnurk” keelataks ära kõlbluse alusel?

Abi saaks muulgi moel. Uus naistevastase vägivalda vastu võitlemise direktiiv, mille üks fookus on kübervägivald, tuleb Eestil varsti üle võtta. See muudaks süütegudeks näiteks nõusolekuta intiimsete piltide jagamise, küberruumis jälitamise ja ahistamise ning vaenule ja vägivaldalle õhutamise. Samuti leiaks mõned ohvrid kaitset vaenukõne seadusest, mis ootab vastuvõtmist. Me ei näe VTK tekstist, et küberruumile avaliku ruumi mõiste sobitamine eesmärki täidaks.

Kokkuvõte

1. Feministeeriumi tagasiside kontekst vajab lahti selgitamist. Organisatsiooni huvikaitse peab alati võtma arvesse, et täidame järgmisi rolle: meie töö on tuua ühiskonda avalikuks arutamiseks uusi ideid, seista egalitaarse ja erinevusi austava ühiskonna eest ja alati võtta arvesse LGBT+ kogukonna ajalooliselt keerulist suhet korrakaitsega.

Uute ideede eest seismine on paratamatult polariseeriv. Eestis ei ole elavat protestikultuuri ja protest kui igaühe (mitte ainult Eestis negatiivse konnotatsiooniga “aktivistide”) legitiimne viis enda meelsust näidata on meie hinnangul kliimanoortega alles tekkimas. Teisest suunast survestab meid Venemaa kontekst, kelle meeleväljendused on PPA jaoks ilmselt kõige probleemsemad. See olukord muudab meie hinnangul meeleväljendusvabaduse hapraks, sest loob psühhosotsiaalse kliima, mis tõstab ametnike tundlikkust ohu eskaleerumise vastu. Usume, et nimetatud vaimne kliima ja ametnike arvu vähenemine loovad koos materiaalsed tingimused kergekäelisemaks ennetavaks avalike koosolekute keelamiseks, mille vaidlustamine on väga keeruline juba praegu. Avalikud koosolekud on reaktiivsed, sageli äärmiselt ajakriitilised meelsuse näitamise viisid, mis võivad oluliselt mõjutada riigivalitsemise kulgu. Seetõttu ei soovi me, et avalike koosolekutega seotud ennetava keelamise lävendit toodaks allapoole seni, kuni kõik murekohad pole läbi arutatud ja kaitsemeetmed paika pandud.

2. Peame avama ka seksuaalvähenemuste küsimust. Ehkki Eesti Vabariigis ei ole meile teadaolevalt politseivägivalda seksuaalvähenemuste suunas olnud, on avalike koosolekute registreerimine (praktikas: nende pidamiseks loa saamine) olnud sellele kogukonnale ajalooliselt keeruline. Vähenusgruppide üks tunnus on see, et nende kohta liigub palju halvustavaid stereotüüpe ja nad kogevad tõenäolisemat “valesti profileerimist” – nende motiive ja moraalsust seatakse sagedamini kahtluse alla. Samuti võidakse üle hinnata teiste inimeste ohtlikkust neile vähenusgruppidele ja sellel ettekäändel nende avalikke koosolekuid mitte lubada. Me mõistame, et see teeks lihtsamaks meeleväljendustel ka paremäärmuslaste rünnakuid ennetada ja näiteks 2007. aasta praidimarsi sündmused ei korduks, aga see tähendaks ka riski rohkem rahumeelseid proteste ja vastuproteste keelata “meie inimeste” kaitse ettekäändel.

3. Viimaks soovime tõstatada PPA rahastamise küsimuse. Meie hinnangul kumas väga mitmes VTK probleemipunktis läbi, et tegelik probleem on selles, et PPA ressursid on äärmiselt piiratud ja ametnike arv on ajalooliselt madal. Mida vähem ametnikke sündmuskohal, seda suurem on oht ühele ametnikule – mõistame seda. See jätab mulje, et ressursipuuduse tõttu on ametnike töö jätkusuutlikkuse ja ohutuse tagamiseks lihtsam kodanike põhiõigusi vähendada, selmet rahastust ja ametnike arvu suurendada. Me soovime tugevalt märku anda, et põhiõiguste hoidmise nimel tuleb leida vahendid, et korrakaitse saaks oma tööd teha põhiõigusi majanduslikel põhjustel kitsendamata. Raha kokkuhoid ei tohi olla õiguste kitsendamise eesmärk.